
MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I INTEGRACIJE

Predavanje 3

Gradivo za kolokvijum

- Međunarodni monetarni fond – MMF
- Svetska banka – SB
 - Međunarodna banka za obnovu i razvoj – IBRD
 - Međunarodno udruženje za razvoj – IDA
- Međunarodna finansijska korporacija – IFC
- Multilateralna agencija za garantovanje investicija – MIGA
- Međunarodni centar za rešavanje investicionih sporova – ICSID

MEĐUNARODNI MONETARNI FOND – MMF

(International **M**onetary **F**und, **IMF**)

Za razliku od I svetskog rata, kada na međunarodnoj bazi, nisu bile pripremljene nikakve mere za odstranjivanje poremećaja izazvanih ratom, u II svetskom ratu su vodeće zemlje, čim je postalo jasno da je rat dobijen i da se bliži kraju, preduzele inicijativu da se za pitanja koja će po završetku rata tištiti svet unapred zajednički pripreme rešenja. Nije se stalo samo na ideji o Ujedinjenim nacijama, nego se pošlo mnogo dalje u razradi međunarodne saradnje na principima Ujedinjenih nacija.

Ekonomski, pre svega finansijski odnosno monetarno-finansijski problemi su došli u prvi plan. U SAD-u i Engleskoj su se u skoro isto vreme (6. odnosno 8. aprila 1943.) pojavili planovi za rešenje pitanja međunarodnih plaćanja i međunarodnog finansiranja na bazi međunarodne saradnje, na način koji bi ne samo omogućio normalizovanje međunarodne trgovine i međunarodnog finansiranja, nego i stvorio uslove bolje nego što su bili između dva rata, za proširenje ekonomske razmene između zemalja i njihovog međusobnog finansiranja, a takođe i finansiranja privrednog razvoja u svetu.

Dva plana, White-ov (SAD) i Keynes-ov (Engleska) pošla su od istog cilja ali sa dijametralno različitim rešenjima. Svaki plan je odražavao položaj i interese konkretne zemlje:

1. White-ov plan – dolazi iz zemlje ekonomski znatno jače od svake druge, sa zgrnutim blagom (zlatom) celog sveta (SAD su u to vreme imale zlatnih rezervi u visini $\frac{3}{4}$ ukupnih rezervi sveta), zemlje koja je logično imala interes da teži uspostavljanju trgovine u svetu i vraćanju na zlatno važenje i
2. Keynes-ov plan – dolazi iz zemlje koja se od glavnog finansijera sveta pretvorila u dužnika, sa značajno poremećenim platnim bilansom i sa iscrpljenim monetarnim rezervama, koja je u težnji da koliko-toliko povrati svoj raniji položaj bila protiv zlatnog važenja i za ograničenja (barem privremeno) u robnom i platnom prometu u međunarodnim okvirima.

Posle dugih diskusija, na osnovu ova dva plana (kao i francuskog i kanadskog koji su bili od manjeg značaja), stručnjaci iz preko 30 zemalja složili su se sa osnovnim principima po kojima treba da radi međunarodna organizacija koju su nazvali Međunarodni monetarni fond (International Monetary Fund). Predlog stručnjaka predstavljao je kompromis White-ovog i Keynes-ovog plana.

Zvanična međunarodna konferencija, uz učešće predstavnika 44 države, koja je održana od 1. do 22. jula 1944. godine u Bretton Woods-u (država New Hampshire, SAD), usvojila je (uz neznatne izmene) zajednički predlog stručnjaka i formiran je MMF.

Međunarodna konferencija u Bretton Woods-u je dakle bila posvećena izgradnji finansijskih institucija koje će pomoći ekonomski oporavak i razvoj nakon velikih ratnih razaranja. Istorija je pokazala da privredni razvoj ide uporedo sa razvojem međunarodnih ekonomskih odnosa, pa je bilo potrebno „kreirati“ sistem koji će podržavati razvoj međunarodnih ekonomskih tokova.

Na ovoj međunarodnoj konferenciji u Bretton Woods-u stvorena su u stvari dva mehanizma, kao specijalizovane finansijske agencije Organizacije ujedinjenih nacija: Međunarodni monetarni fond i Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD). Fondu je namenjena uloga staraoca o međunarodnoj likvidnosti – njegovim sredstvima, kao zajedničkom (opštom) rezervom imaju prava da se služe zemlje-članice kada im njihove sopstvene rezerve (monetarne tj. zlatne i devizne) nisu dovoljne za obezbeđenje likvidnosti u međunarodnim plaćanjima. Banka je stvorena sa zadatkom da u novim, posleratnim uslovima doprinese oživljavanju mehanizma međunarodnog finansiranja, organizujući odnosno podstičući na to privatni kapital, ali i sama učestvujući u tom finansiranju. Imala se u vidu potreba finansiranja obnove ratom opustošenih privreda zemalja-članica, a takođe i finansiranje daljeg privrednog rasta, naročito razvoja zaostalih područja u svetu.

U pogledu trećeg mehanizma „za kontrolu robe“ (kako se u svom planu izrazio Keynes), nije moglo ništa da se postigne. Naime, Ujedinjene nacije su inicirale i stvaranje multilateralne institucije koja bi kreirala svetski trgovinski sistem, međutim i pored toga što je dogovoreno formiranje Međunarodne trgovinske organizacije, to nije ostvareno sve do 1995. godine (u međuvremenu, delimično rešenje u ovoj oblasti je predstavljao Opšti sporazum o carinama i trgovini – GATT).

Bez sumnje, MMF je najznačajnija svetska finansijska institucija. Danas ima 188 zemalja-članica, sedište mu je u Vašingtonu. Osnovan je sa željom da se privredna saradnja država sveta institucionalno podrži i unapredi. Celokupan mehanizam je bio usmeren na stvaranje ambijenta za oživljavanje međunarodne trgovine i međunarodnih plaćanja u posleratnim godinama. U tom cilju, trebalo je da valute što pre postanu konvertibilne (zamenjive jedna za drugu bez ograničenja), devizni kursevi stabilni, a MMF je preuzeo obavezu finansiranja povremenih trgovinskih deficita zemalja-članica. Tokom više od šezdeset godina funkcionisanja MMF je imao i uspone i padove. Ni kasnije finansijske krize nisu protekle bez manje ili više neposrednog učešća MMF. Kritičari Fonda tvrde da umesto da „gasi požar“, ova institucija ima sklonost ka „dolivanju ulja na vatru“. MMF je veličan, ali i kritikovan, zbog značaja koji pridaje tržišnoj privredi. Okarakterisan je kao nosilac procesa finansijske globalizacije.

Ciljevi Međunarodnog monetarnog fonda

Izvorni ciljevi osnivanja i funkcionisanja MMF-a formulisani su u članu 1. Statuta Fonda:

1. Da **razvija međunarodnu monetarnu saradnju** pomoću stalne ustanove koja će služiti za savetovanje i saradnju po međunarodnim monetarnim pitanjima;
2. Da **olakša širenje i ravnomerno razvijanje međunarodne trgovine**, kako bi na taj način doprineo unapređenju i održavanju visokog nivoa zaposlenosti i realnog dohotka, kao i razvoja proizvodnih mogućnosti svih članica (ovo treba da budu prvenstveni ciljevi ekonomske politike);
3. Da **doprinosi stabilnosti kursa**, da održava uredne sporazume o kursovima između zemalja-članica i da sprečava takmičenje u obaranju kursa;
4. Da **pomaže u uspostavljanju multilateralnog sistema plaćanja po tekućim transakcijama** između zemalja-članica i uklanjanju ograničenja koja koče razvoj svetske trgovine;
5. Da uliva poverenje članicama, stavljajući im sredstva Fonda na raspolaganje uz odgovarajuća obezbeđenja, dajući im tako mogućnost da koriguju neuravnoteženost svog bilansa plaćanja, bez potrebe da pribegavaju merama štetnim po nacionalno ili međunarodno blagostanje;
6. Daje doprinos skraćivanju trajanja perioda i smanjenju stepena neuravnoteženosti međunarodnih platnih bilansa zemalja-članica.

U ostvarivanju ciljeva, Fond nastoji da podstiče politiku korišćenja svojih sredstava na način koji omogućuje zemljama-članicama prebrođavanje platno-bilansnih teškoća i održavanje stabilnosti kursa domaće valute, ali i sprečavajući ih da se iz godine u godinu prekomerno zadužuju. U suštini, MMF podstiče zemlje-članice da vode adekvatnu ekonomsku politiku, a ako je potrebno, spreman je da privremeno finansira programe koji će omogućiti prevazilaženje platnobilansnih poteškoća članica. Svrha navedenih ciljeva je stvaranje povoljnog međunarodnog ekonomskog ambijenta.

Tokom vremena, izvorni ciljevi Fonda su se prilagođavali promenama i u izvesnoj meri modifikovali. MMF se od konstituisanja zalagao za sistem fiksnih deviznih kursa koji je 1973. godine, slomom bretonvudskog monetarnog sistema, napušten. Takođe, danas je multilateralni sistem plaćanja osnovni sistem trgovine i plaćanja. Okosnicu današnje aktivnosti MMF-a čini davanje kredita zemljama članicama i podrška međunarodnoj monetarnoj saradnji.

Dosadašnja iskustva su pokazala da se stabilnost deviznih kursa ne može sprovesti ili nametnuti uvođenjem fiksnih deviznih kursa. Istovremeno, očekivanja od prednosti fluktuirajućih u odnosu na fiksne kurseve nisu se ostvarila. U savremenim, promenjenim ekonomskim uslovima, u visoko integrisanoj svetskoj

privredi, sa veoma liberalizovanim tokovima međunarodne trgovine i kapitala nikakve intervencije na deviznom tržištu ne mogu da obezbede stabilnost. Prihvaćena je koncepcija da se stabilnost može postići samo odgovornom ekonomskom i finansijskom politikom.

Organi Međunarodnog monetarnog fonda

Mandat i upravljanje MMF-om su, kao posledica promena u globalnoj ekonomiji, evoluirali tokom vremena i omogućili Fondu da zadrži centralnu ulogu u međunarodnoj finansijskoj arhitekturi.

Strukturu Međunarodnog monetarnog fonda čine, odnosno osnovni organi MMF-a su: Skupština guvernera, Izvršni odbor, generalni direktor i osoblje.

Najviši organ Fonda je **Skupština guvernera** koja se sastoji od po jednog guvernera i jednog zamenika iz svake od 188 država-članica. Guverner se imenuje od strane države-članice (obično je to ministar finansija ili šef centralne banke), na način koji sama odredi, pri čemu svaki guverner i zamenik mogu vršiti dužnost 5 godina (po isteku mandata mogu biti ponovo imenovani). Guverner Srbije u MMF-u je guverner Narodne banke Srbije Jorgovanka Tabaković, a zamenik Ana Gligorijević. Svaki guverner ima pravo na onoliki broj glasova koji je dodeljen zemlji-članici koja ga imenuje (broj glasova zemlje zavisi od njene kvote, odnosno od njene ekonomske snage).

Skupština guvernera redovno zaseda jednom godišnje, tako da većina članica nije uključena u svakodnevne aktivnosti Fonda. Kvorum za svako njeno zasedanje je većina guvernera koji imaju najmanje 2/3 ukupnog broja glasova. Skupština donosi strateške odluke (npr. odluke o reviziji kvota), odluke o tome kako će se rešavati međunarodna monetarna pitanja i usvaja odgovarajuće rezolucije. Za donošenje svih važnih odluka Skupštine guvernera potrebno je 85% ukupnih glasova u Fondu. Iz ovoga jasno sledi da je prilikom odlučivanja dominantan uticaj interesa zemalja sa najvećim brojem glasova odnosno najvećim uplaćenim kvotama.

Izvršni odbor, odnosno operativno telo koje vodi opšte poslove Fonda, sastoji se od 24 izvršna direktora. Izvršni direktori predstavljaju svih 188 država-članica, s tim što pet članica sa najvećom kvotom automatski postavlja svog direktora u Izvršni odbor MMF-a: SAD, Japan, Nemačka, Francuska i Velika Britanija (od 1971. godine ova petorka se nije menjala). Rusija, Kina i Saudijska Arabija takođe postavljaju „svoje“ direktore (imaju dovoljno veliko učešće glasova), a preostalih 16 direktora biraju ostale članice organizovane (grupisane) u okviru 16 konstituenata. Prilikom formiranja konstituenata (grupa) može biti korišćen regionalni ili lingvistički kriterijum, ali ne postoji posebno pravilo. Svaki član Izvršnog odbora imenuje zamenika koji ima puna ovlašćenja u njegovoj odsutnosti.

Prilikom donošenja odluka u okviru Izvršnog odbora, svaki izvršni direktor kontroliše određenu sumu ukupnih glasova zemalja-članica koje predstavlja. Kriterijumi izbora u Izvršni odbor (u kome su pretežno najrazvijenije zemlje) omogućavaju da vođenje tekućih poslova bude suštinski povereno zemljama sa najvećim upisanim kvotama. Trenutno, Srbija je predstavljena u grupi od 8 zemalja na čijem čelu je direktor Daniel Heller, a grupu čine: Azejberdžan, Kazahstan, Kirgizija, Poljska, Srbija, Švajcarska, Tadžikistan i Turkmenkistan. Grupa ima 65.870 glasova (od toga, Srbija raspolaže sa 5.414 glasova), odnosno 2,61% glasova u ukupnoj masi glasova Fonda. U isto vreme, SAD ima 421.961 glasova što čini 16,75% glasova u ukupnom broju glasova; Japan 157.022 (6,23%); Nemačka 146.392 (5,81%); Francuska 108.122 (4,29%). (videti više na <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.aspx>).

Izvršni odbor se sastaje nekoliko puta nedeljno, često se kaže da direktori „zasedaju stalno“ u glavnom sedištu Fonda. Kvorum za svaku sednicu je većina njegovih članova koji predstavljaju najmanje polovinu ukupnih glasova. Izvršni odbor bavi se širokim spektrom pitanja operativne i administrativne prirode, vrši izbor generalnog direktora, izdaje godišnje izveštaje, rukovodi konsultacijama sa članicama. Gotovo sve odluke se donose konsenzusom.

Generalni direktor MMF-a predvodi MMF, predsedava Izvršnim odborom (nema pravo glasa osim odlučujućeg u slučaju jednake podele glasova), može učestvovati na zasedanjima Skupštine guvernera (ali ne i glasati) i šef je Fondovog osoblja, a pomažu mu prvi zamenik i druga dva zamenika. Bira ga Izvršni odbor, on ne može biti ni guverner niti član Izvršnog odbora. Menadžment tim nadzire rad osoblja, održavanje kontakata sa članovima vlada, medijima, nevladinim organizacijama, ekspertima i drugim institucijama. Od osnivanja do danas, MMF je imao 11 generalnih direktora, uvek iz Evrope. Aktuelni generalni direktor je Christine Lagarde iz Francuske (od 5. VII 2011).

Osoblje MMF-a čini oko 2.400 zaposlenih, od čega su oko polovina ekonomisti. S obzirom na gotovo globalno članstvo, Fond nastoji da zaposli stručnjake različitih znanja i iskustva, iz svih delova sveta. Za razliku od najvišeg i izvršnog organa, osoblje nema zakonodavna obeležja (ne može donositi obavezujuće odluke i akte za članice). Njihov osnovni zadatak je sprovođenje politike i odluka koje donesu viši organi.

Pored osnovnih organa, organizacionu strukturu MMF-a čini i osam funkcionalnih odeljenja koja sprovode njegovu politiku, obavljaju analitičke i tehničke poslove i upravljaju finansijskim sredstvima: finansijsko odeljenje, odeljenje za fiskalne poslove, odeljenje za novac i tržište kapitala, odeljenje za pravne poslove, odeljenje za strategiju, politiku i preglede, istraživačko odeljenje i statističko odeljenje. Zatim, MMF ima pet regionalnih odeljenja (za Afriku, za Aziju i Pacifik, za Evropu, za Bliski Istok i Centralnu Aziju, za Zapadnu Hemisferu) i četiri odeljenja za podršku (odeljenje za spoljne odnose, odeljenje za tehnologiju i zajedničke službe,

sekretarijat i odeljenje za ljudske resurse). Većina odeljenja su pod direktnom kontrolom generalnog direktora i njegovih zamenika.

Organizacija Međunarodnog monetarnog fonda

Logično pitanje koje se nameće je, kako Fond sa tako brojnim članstvom donosi odluke? Statut MMF-a određuje da se odluke donose različitim vrstama glasanja. Prvobitni Statut je predviđao pet vrsta većinskog glasanja: apsolutnu, dvotrećinsku, tročetvrtinsku većinu i konsenzus. Prva izmena i dopuna Statuta (1969.) je uvela još 85% većinu od ukupnog broja glasova za donošenje značajnijih odluka (u vezi sa sistemom specijalnih prava vučenja i međunarodnom likvidnošću, prilagođavanjem kvota, promenom kurseva valuta i prodajom zlata).

MMF je organizovan po principu akcionarskog društva – broj glasova svake zemlje u odlučivanju zavisi od uplaćenih sredstava. Iznos koji svaka država-članica mora da uplati na račun MMF-a naziva se **kvota**. Kvote zemalja-članica osnivača Fonda su utvrđene pri formiranju Fonda, a ostalim zemljama prilikom pristupanja Fondu. Iznos kvote determinisan je međunarodnom ekonomskom pozicijom zemlje i utvrđuje se u zavisnosti od:

- ekonomske snage zemlje – **bruto domaći proizvod**,
- **vrednosti tekućih transakcija** i
- **obima njenih monetarnih rezervi**.

Predviđene su i povremene revizije kvota na osnovu kojih zemlje povećavaju svoje uplate. Skupština guvernera vrši opštu reviziju u vremenskim razmacima od najviše 5 godina i ako smatra za shodno, predlaže prilagođavanje kvote određene zemlje-članice. Za svaku izmenu kvota traži se većina od 85% od ukupnog broja glasova.

Visina kvote ima za zemlju-članicu višestruki značaj:

- a) Određuje broj glasova pri odlučivanju tzv. glasačku snagu („voting power“) po kriterijumu: 250 glasova po osnovu članstva koji se povećavaju za po jedan glas na svakih 100.000 SDR (specijalnih prava vučenja) njene kvote. Pre kreiranja SDR, uplaćena sredstva su se iskazivala u američkim dolarima;
- b) Određuje srazmeru korišćenja Fondovih sredstava (visinu kredita koji zemlja-članica može dobiti od Fonda);
- c) Određuje udeo pri raspodeli novokreiranih specijalnih prava vučenja.

Jasno je da broj glasova zemlje-članice, odnosno njena glasačka snaga, zavisi od visine njene kvote odnosno od njene ekonomske snage. Danas najveća kvota iznosi 42.122,4 miliona SDR i pripada SAD. SAD poseduje 421.961 glasova, odnosno 16,75% od ukupnog broja glasova (što je dovoljno da sama ima snagu veta prilikom odlučivanja koje zahteva 85% većinu, kao što je na primer promena kvota). Sledeća najveća članica je Japan sa kvotom od 15.628,5 miliona SDR, ukupnim brojem

glasova 157.022 (6,23% od ukupnog broja glasova), zatim Nemačka (14.565,5 miliona SDR, 146.392 glasova, odnosno 5,81% od ukupnog broja glasova), potom Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo sa istim brojem SDR i glasova (po 10.738,5 miliona SDR, 108.122 glasova, odnosno po 4,29% od ukupnog broja glasova). Najmanju kvotu ima Tuvalu: 1,8 miliona SDR, odnosno 755 glasova. Srbija ima 467,7 miliona SDR, odnosno raspolaže sa 5.414 glasova (0,21% od ukupnog broja glasova). (videti više na <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx>)

Izvori sredstava Međunarodnog monetarnog fonda

U međunarodnom monetarnom sistemu zlato je imalo centralnu ulogu sve do kolapsa Bretonvudskog sistema 1973. godine. Iako se od tada uloga zlata smanjila, ono je i dalje važan deo rezervi mnogih zemalja. Jedan od najvećih zvaničnih posednika zlata u svetu je upravo MMF (krajem 2010. godine raspolagao je sa 93,8 miliona unci zlata). Većinu svojih zlatnih rezervi Fond je stekao pre druge izmene i dopune Statuta (april 1978.) kroz četiri osnovne vrste transakcija:

1. Kada je osnovan MMF, odlučeno je da države-članice 25% početne pretplatne kvote i naknadno povećanje kvota upućuju u zlato
2. Kamate zemalja-članica za korišćenje kredita obično su plaćane u zlato
3. Kada je zemlja-članica želela da otkupi valutu druge zemlje-članice mogla je to da učini prodajom zlata MMF-u
4. Zemlje-članice mogle su koristiti zlato da bi vratile MMF-u korišćene kredite.

Drugom izmenom i dopunom Statuta MMF-a ukinuta je uloga zlata u međunarodnom monetarnom sistemu. MMF i dalje može da prodaje svoje zlato na osnovu preovlađujuće tržišne cene, može i da prihvati zlato zemlje članice u izvršavanju obaveza, ali takve transakcije zahtevaju odobrenje Izvršnog odbora i to većinom glasova – 85% ukupne glasačke moći.

Uvođenje „**specijalnog prava vučenja**“ (**Special Drawing Right's – SDR**) 1976. god. u međunarodni monetarni sistem predstavlja pokušaj organizovanog pristupa kreiranju međunarodne likvidnosti, nezavisno od nacionalnih monetarnih politika. Cilj ovog monetarnog sistema je da se na dugi rok dopunjuju postojeća sredstva međunarodne likvidnosti u slučaju njihove nestašice. SDR su na početku vredela koliko i jedan dolar, a od 1974.godine njihova vrednost je bazirana na ponderisanom proseku vrednosti korpe glavnih svetskih valuta. Tada se korpa sastojala od 16 valuta, a danas je čine 4 valute: evro, japanski jen, funta sterling i američki dolar. Da bi se osiguralo da korpa valuta odražava relativni značaj valuta u svetskoj trgovini i finansijskim sistemima, njen sastav razmatra Izvršni odbor svakih pet godina.

U principu, postoji nekoliko načina kojima MMF stiče sredstva koja zatim plasira zemljama-članicama kojima su potrebna:

1. Uplaćeni kapital u vidu kvote koju je svaka zemlja dužna da uplati prilikom učlanjenja u MMF. Visina kvote zavisi od ekonomske snage zemlje, a način uplate kvote je sledeći:
 - 25% kvote u vidu SDR ili u vodećim konvertibilnim valutama (do 1975. ovaj deo je mogao da bude uplaćen i u zlatu) i
 - preostalih 75% kvote u nacionalnoj valuti;
2. Povremeno zaduživanje MMF-a prema zemljama članicama koje su u mogućnosti da pozajmljuju sredstva. MMF je do sada „sklopio“ dva aranžmana o pozajmljivanju sredstava sa većim brojem država (GAB i NAB);
3. Prihod po osnovu datih zajmova – svi krediti MMF-a se daju uz određenu kamatu koje zemlje dužnice moraju da plate;
4. Dodatna sredstva od emitovanja SDR.

Kako je navedeno u tački 2., Fond povremeno pozajmljuje sredstva (kao privremenu dopunu svojih sredstava) preko Opšteg sporazuma o pozajmljivanju (General Arrangements to Borrow – GAB) i Novog sporazuma o pozajmljivanju (New Arrangements to Borrow – NAB). GAB je formiran 1962. godine i pruža mogućnost Fondu da povuče utvrđen iznos sredstava od 11 industrijskih zemalja (ili njihovih centralnih banaka) u okviru posebnih sporazuma, po kamatnim stopama koje su povezane se tržišnim kamatnim stopama. NAB je formiran 1998. godine i predstavlja skup kreditnih aranžmana između MMF-a i zemalja-članica i institucija koje su pokazale spremnost da pozajme MMF-u sredstva. Na ovaj način, Fond može da računa na sredstva s kojim bi se predupredili ili savladali problemi stabilnosti sistema ili neka izuzetna situacija koja predstavlja pretnju međunarodnom monetarnom sistemu.

Kredit i zajmovi Međunarodnog monetarnog fonda

Jedan od izvornih ciljeva Fonda jeste pružanje pomoći zemljama za prevazilaženje platnobilansnih deficita. Krediti i zajmovi su dakle namenjeni zemljama-članicama koje se suočavaju sa ozbiljnim platnobilansnim teškoćama, kako bi olakšale i ubrzale svoj oporavak. Ovim finansiranjem MMF pruža zemljama-članicama manevarski prostor za korekciju problema u vezi s platnim bilansom (da ponovo izgrade svoje međunarodne rezerve, stabilizuju svoju valutu, nastave da ispunjavaju svoje međunarodne finansijske obaveze, uspostave uslove za ekonomski rast i utiču na smanjenje siromaštva). Program oporavka (izlaska iz krize) izrađuju vlasti zemlje u tesnoj saradnji sa MMF-om, a dalja finansijska podrška je uslovljena njegovim delotvornim sprovođenjem. Međutim, kada MMF odobri zajam zemlji-članici, on obično ima neki uslov koji utiče na domaću ekonomsku politiku. Srž problema, kod zajmova koji imaju određene uslove, jeste zadiranje u nacionalni suverenitet zemalja, pa ne iznenađuje da je to izvor najvećih kontraverzi oko ove međunarodne institucije.

Kada zemlja-članica nema dovoljno svojih konvertibilnih sredstava za plaćanje prema inostranstvu, ona može da se obrati MMF-u za pomoć. Fond obavlja predviđenu proceduru u nekoliko, međusobno uslovljenih koraka:

- Prvo se procenjuje ekonomska situacija u zemlji i daju preporuke vladi
- Sledeće je **uslovljavanje**: zemlji se odobrava zajam, pod uslovom da vlasti sprovedu dogovorene mere ekonomske politike – **stabilizacioni program**, odnosno program koji će doprineti makroekonomskoj stabilizaciji, a čiji je cilj otklanjanje uzroka koji su zemlju doveli u poziciju da joj je neophodan kredit za finansiranje platnobilansnog deficita
- Zemlja-članica se „**pismom o namerama**“ (*letter of intent*) obavezuje da će sprovoditi program ekonomskih reformi koje je usaglasila sa MMF-om (ovaj dokument zemlja suvereno donosi, ali on u suštini sadrži preporuke Fonda)
- Sledi isplata kredita, ali ne odjednom već parcijalno, u „**kreditnim tranšama**“. Prvu tranšu (25% kvote) zemlja dobija bez posebne procedure jer je prilikom učlanjenja upravo toliko sredstava uplatila u SDR ili konvertibilnoj valuti. Ova tranša se naziva „**zlatna tranša**“. Bitno je naglasiti da MMF nadgleda primenu stabilizacionog programa i ukoliko zemlja ne ispunjava dogovorene obaveze, Fond ne isplaćuje narednu kreditnu tranšu. MMF najčešće nadgleda i analizira platnobilansnu situaciju dužnika, politiku deviznog kursa, monetarne rezerve, javnu potrošnju, spoljnu zaduženost.

Od visine kvote koju je zemlja-članica uplatila zavisi i iznos sredstava (visina kredita) koji može dobiti od MMF-a. Po pravilu (koje ima izuzetaka) maksimalan iznos sredstava je 125% kvote. Sama procedura uzimanja kredita se obavlja na taj način što zemlja sredstvima u sopstvenoj valuti „kupi“ potrebnu inostranu valutu. Pritom se obavezuje da će u roku od 5 godina „otkupiti“ svoju nacionalnu valutu vraćanjem inostrane uz odgovarajuću kamatu.

Za korišćenje kredita, država dužnik plaća kamatu. Kamata se obračunava nedeljno prema visini kamatne stope za SDR, koja se određuje kao ponderisani prosek kamatnih stopa na kratkoročne plasmane u SAD, EMU, Japanu i Velikoj Britaniji. Na SDR kamatnu stopu se dodaje oko 1 procentni poen, da bi kamatna stopa koju zemlja plaća za korišćenje kredita MMF-a bila malo iznad tržišne (ovo se radi da bi se izbeglo da se zemlje obraćaju Fondu kao izvoru jeftinih kredita). Za određene vrste kredita dodaje se i posebna premija, čime se kamatna stopa povećava i pogoršavaju uslovi kreditiranja za zemlju dužnika.

Tokom vremena, MMF je razvio različite finansijske instrumente ili „mehanizme“ prilagođene specifičnim okolnostima i potrebama članstva. Danas možemo govoriti s jedne strane o klasičnim pozajmicama, kao što su stend baj aranžmani i fleksibilne kreditne linije, a s druge strane o sredstvima po povlašćenim uslovima koje su se vremenom nadograđivale u skladu sa sve specifičnijim potrebama.

Nepovlašćeni krediti pružaju se uglavnom preko: **Stend baj aranžmana** (*Stand-By Arrangements* – SBA), **Fleksibilnih kreditnih linija** (*Flexible Credit Line* – FCL) i **Aranžman za produženo finansiranje** (*Extended Fund Facility* – EFF), koji se pre svega koriste za dugoročne potrebe.

- **Stend baj aranžmani** (*Stand-By Arrangements* – SBA) su osnovna vrsta kredita („kredit u pripravnosti“). Putem ovih kredita obezbeđuje se najveći deo pomoći MMF-a zemljama sa srednjim nivoom prihoda. Dizajnirani su da pomognu zemljama koje se suočavaju sa kratkoročnim platnobilansnim problemima. Programski ciljevi aranžmana su strukturani tako da su isplate MMF-a uslovljene rešavanjem platnobilansnih problema (politika „uslovljavanja“). Fond odobri okvirni iznos kredita koji zemlja koristi („povlači“) u određenom periodu u zavisnosti od potreba i od toga da li sprovodi utvrđeni program (dogovorena sredstva su praktično „u pripravnosti“). Dužina SBA je obično od 12 – 24 meseca, a otplata u roku od 3 do 5 godina. Može se koristiti u vidu predostrožnosti, odnosno kad država ne želi da se osloni na odobrene iznose sredstava, ali ipak zadržava mogućnost da to učini, ako se uslovi pogoršaju. SBA omogućava fleksibilan i postupan (po fazama) pristup sredstvima.
- **Fleksibilna kreditna linija** (*Flexible Credit Line* – FCL) je namenjena za zemlje sa jakom osnovom, politikom i praćenjem sprovođenja politike, a posebno za sprečavanje kriza. FCL se odobravaju zemljama koje su ranije ispunile kvalifikacione kriterijume. Dužina FCL je 6 meseci ili godinu dana (sa srednjoročnom revizijom), a rok otplate je isti kao kod SBA. Isplate nisu uslovljene primenom specifičnih politika. Postoji fleksibilnost povlačenja kreditne linije, može se povući u trenutku kada je odobrena, ili se može tretirati kao mehanizam predostrožnosti.
- **Aranžman za produženo finansiranje** (*Extended Fund Facility* – EFF) je osnovan 1974.godine, s ciljem da pomogne zemljama koje imaju dugoročne platnobilansne probleme pa su im neophodne fundamentalne ekonomske reforme. Obično se odobravaju na 3 godine, rok isplate je od 4,5 do 10 godina od datuma isplate.

Zemlje sa niskim prihodima mogu se zaduživati po povlašćenim uslovima kroz: **proširene kreditne olakšice** (*Extended Credit Facility* – ECF), **stend baj kreditne olakšice** (*Standby Credit Facility* – SCF) i **mehanizam ubrzanog kreditiranja** (*Rapid Credit Facility* – RCF). Povlašćena sredstva za najsiromašnije zemlje, dizajnirana kroz Fond za smanjenje siromaštva i promovisanje ekonomskog rasta, deo su šire reforme i finansijske podrške Fonda (uvedena 2010.godine). Finansijski program se određuje od slučaja do slučaja, uzimajući u obzir stanje bilansa plaćanja zemlje i snagu ekonomskog programa.

- **Proširena kreditna olakšica** (*Extended Credit Facility* – ECF) je osnovno sredstvo srednjoročne finansijske podrške najsiromašnijim zemljama za

rešavanje dugotrajnih platnobilansnih problema. Trenutno nosi nultu kamatnu stopu, grejs period je 5,5 godina a rok otplate 10 godina;

- **Stend baj kreditna olakšica** (*Standby Credit Facility – SCF*) pruža finansijsku pomoć najsiromašnijim zemljama za prevazilaženje kratkoročnih platnobilansnih teškoća. Može se koristiti u širokom spektru okolnosti, uključujući i predostrožnost. Trenutno je nulta kamatna stopa, grejs period 4 godine, a rok otplate 8 godina.
- **Mehanizam ubrzanog kreditiranja** (*Rapid Credit Facility – RCF*) obezbeđuje brzu finansijsku pomoć najsiromašnijim zemljama pod ograničenim uslovima, za hitne platnobilansne potrebe. I kod ovog tipa finansijske pomoći najsiromašnijim zemljama kamatna stopa je nula, grejs period 5,5 godina a rok otplate 10 godina.

Fond takođe pruža **pomoć u vanrednim situacijama** (*Emergency assistance*), kao podršku u slučaju vanrednih situacija za zemlje koje su doživele prirodne katastrofe ili se oporavljaju od sukoba. Rok otplate je od 3 do 5 godina.

Pored navedenih kredita i zajmova postoji još mnogo različitih finansijskih instrumenata koje MMF, u zavisnosti od konkretne situacije odobrava zemljama-članicama.

Važno je napomenuti da značaj koji MMF ima za zemlju-članicu ne proističe samo od kredita koji ona može dobiti od Fonda u cilju uravnoteženja platnog bilansa, već i iz činjenice da je postignut dogovor o aranžmanu sa MMF-om preduslov dobijanja bilo kog zajma na svetskom finansijskom tržištu. Naime, privatne finansijske korporacije nisu voljne da kredite daju zemljama koje nemaju aranžman sa MMF-om. MMF ima veliki uticaj na kreditni rejting zemalja, pa se države sa privrednim teškoćama obraćaju MMF i sa ciljem da poprave svoj rejting kod privatnih kreditora. Smatra se da na jedan dolar kredita MMF-a, u zemlju može doći još tri do pet dolara od privatnih investitora.

Nadzor

Sledeće važno područje aktivnosti MMF-a odnosi se na nadzor („surveillance“ ili „monitoring“) nad privrednim tokovima zemalja-članica. Nadzor podrazumeva redovno praćenje ekonomskih politika država-članica (naročito valutni kurs i bilans plaćanja) i sačinjava godišnji izveštaj o stanju u privredama i uspešnosti tih ekonomskih politika.

U cilju očuvanja stabilnosti i sprečavanja krize u međunarodnom monetarnom sistemu, MMF vrši preglede nacionalnih, regionalnih i globalnih ekonomskih i finansijskih kretanja – redovno daje ocenu globalnih perspektiva kroz publikaciju **Svetski ekonomski izgledi** (*World Economic Outlook*), kao i ocenu tržišta kapitala putem publikacije **Izveštaj o globalnoj finansijskoj stabilnosti** (*Global Financial Stability Report*).

U zemljama sa teškoćama i u članicama zaduženim kod Fonda, nadzor je u suštini neprekidan. Ako zemlja uporno radi bez saglasnosti ili protivno savetima Fonda, sve zemlje se obaveštavaju o ovome, pa obično dolazi do jačeg političkog i ekonomskog pritiska na vlasti u datoj zemlji da promeni svoju ekonomsku politiku.

Tehnička pomoć

Treće područje aktivnosti MMF-a je tehnička pomoć koja se ogleda u stručnoj pomoći koju Fond pruža zemljama-članicama pri kreiranju finansijske i monetarne politike, kao i pri osnivanju određenih institucija. MMF obezbeđuje tehničku podršku i obuku vladama i centralnim bankama država-članica kako bi one ojačale svoje kapacitete za izradu i primenu efikasne politike u oblastima:

- Jačanje monetarnog i finansijskog sektora (saveti o regulisanju bankarskog sistema, nadzor i restrukturiranje, upravljanje deviznim sredstvima, obračun i izmirenje platnog sistema i struktuiranje i razvoj centralnih banaka);
- Budžetska politika i upravljanje (saveti o poreskoj i carinskoj politici i administraciji, kreiranje budžeta, upravljanje potrošnjom, nacrt okvira socijalnog osiguranja, upravljanje unutrašnjim i spoljašnjim dugom);
- Izrada nacrtu i pregleda ekonomskih i finansijskih zakonodavstava;
- Skupljanje, obrada i distribucija statističkih podataka i poboljšanje kvaliteta podataka.

Pružanjem stručne pomoći zemljama-članicama MMF želi da pomogne u izgradnji ljudskih i institucionalnih kapaciteta koji će omogućiti vođenje uspešne ekonomske politike. U praksi se tehnička pomoć pruža na taj način što predstavnici Fonda posećuju državu ili duže borave u zemlji koja je zatražila ovakvu vrstu podrške, pri čemu je tehnička pomoć besplatna.

Da bi države lakše prihvatile najbolja svetska iskustva, MMF i Svetska banka su utvrdili standarde za uspešnu ekonomsku politiku – preporuke za izgradnju ekonomske politike i institucija koje će je sprovesti.

Kritike Međunarodnog monetarnog fonda

MMF je najčešće kritikovan zbog zahteva da država koja koristi njegove kredite mora da sprovede **oštre mere štednje** odnosno smanjivanje javne potrošnje restriktivnom fiskalnom politikom (povećanjem poreza i smanjenjem budžetskih rashoda). U Fondu smatraju da prevelika tražnja i potrošnja koji su proizveli platnobilansni deficit, moraju biti umanjeni.

Kritičari Fonda smatraju da ovakvi zahtevi mogu samo da prodube privrednu krizu, pošto restriktivna politika ugrožava privredni rast – privredna aktivnost će se usporiti,

recesija pojačati, pa će i budžetski prihodi biti manji. Država neće moći da vraća uzete kredite, a stanovništvo će osetiti manjak u budžetu preko nižih plata, loših usluga u zdravstvu i školstvu, bankrotstva preduzeća i porasta nezaposlenosti.

Odgovor MMF-a na ove kritike je da u trenutku kada se obrate Fondu države već imaju finansijske probleme, a insistiranje na odgovornim javnim finansijama može samo da poboljša narušeno zdravlje privrede. Prema Fondu, odlaganje fiskalnog prilagođavanja bi samo pojačalo kasnije negativne posledice

Činjenica da MMF zahteva da država otplati preuzete obaveze prema javnim i privatnim kreditorima, kritičari tumače kao **naklonost Fonda ka razvijenim zemljama** i „krupnom kapitalu“.

Dominacija razvijenih zemalja je očigledna i u **načinu odlučivanja**, jer od visine kvote, koja je određena ekonomskom snagom zemlje, zavisi njen broj glasova (glasačka snaga).

Mnogi smatraju da Fond **nema dovoljno razumevanja za nemogućnost vraćanja kredita u kriznim periodima**. Odgovor Fonda na ovu kritiku je da bi neispaćivanje obaveza ugrozilo poverenje kreditora, da bi međunarodni finansijski tokovi presušili i da bi se zajmotražiocu u takvim uslovima suočili sa znatno višim kamatnim stopama.

MMF-u se zamera i to što se **zalaže za brzu i sveobuhvatnu privatizaciju** u ugroženim privredama sa visokim procentom državne imovine. Fond opravdanje za ovo zalaganje pronalazi u činjenici da su državna preduzeća po pravilu neefikasna i da proizvode gubitke, a opstaju zahvaljujući subvencijama iz budžeta. Na ovaj način, državna preduzeća stvaraju budžetski deficit, te je njihova privatizacija ključ za zdrave javne finansije i izlazak iz krize.

Jedna od kritika zasniva se na tvrdnji da MMF zagovara **liberalizaciju tokova kapitala**. Ističe se da slobodno kretanje kapitala izlaže manje razvijene zemlje riziku brzog povlačenja kapitala u kriznim periodima i manjim mogućnostima za finansiranje deficita platnog bilansa upravo u vreme kada je to najpotrebnije. MMF međutim, tvrdi da u praksi nije potvrđeno da zemlje sa restriktivnim režimom tokova kapitala imaju bolje privredne rezultate, da kontrola tokova kapitala odvrća investitore, a može se lako zaobići i nije poželjno da joj zemlja pribegava.

SVETSKA BANKA – SB

(World Bank, WB)

Krize u svetskoj privredi u prvoj polovini 20. veka umanjile su međunarodno kretanje kapitala, pa i mogućnost uzajmljivanja. Mnoge zemlje, a naročito evropske, pretrpele su velika ratna razaranja. Zbog toga je vladalo veliko interesovanje da se osnuje organizacija koja će na srednji i dugi rok finansirati obnovu i razvoj opustošenih i razorenih zemalja.

Na međunarodnoj konferenciji Ujedinjenih nacija o monetarnim i finansijskim pitanjima održanoj u Bretton Woods-u (1944.) odlučeno je da se pored MMF-a osnuje i **Međunarodna banka za obnovu i razvoj, IBRD** (*International Bank for Reconstruction and Development*).

Pod okriljem IBRD, u periodu od 1958. do 1988. godine, osnovane su još četiri institucije, afilijacije Banke, tako da je ona od jedne institucije prerasla u grupu od pet razvojnih institucija:

- **Međunarodna finansijska korporacija, IFC** (*International Financial Corporation*)
- **Međunarodno udruženje za razvoj, IDA** (*International Development Association*)
- **Multilateralna agencija za garanciranje investicija, MIGA** (*Multilateral Investment Guarantee Agency*) i
- **Međunarodni centar za rešavanje sporova, ICSID** (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*)

Pod **Grupom Svetske banke** (*World Bank Group*) podrazumeva se svih pet institucija (IBRD, IDA, IFC, MIGA i ICSID), a IBRD i IDA se zajedničkim imenom nazivaju **Svetska banka – SB** (*World Bank, WB*). Sedište IBRD i svih njenih afilijacija je u Vašingtonu (SAD).

Međunarodna banka za obnovu i razvoj IBRD

Pravno utvrđeni ciljevi, radi kojih je osnovana Banka su bili:

- a) Pomaganje obnove i razvoja na teritorijama zemalja-članica olakšavajući investiranje kapitala u proizvodne svrhe, uključujući obnavljanje privreda koje su ratom razorene ili dezorganizovane, ponovno prilagođavanje proizvodnje mirnodopskim potrebama i podsticanje razvoja proizvodnih mogućnosti i potencijala u manje razvijenim zemljama;
- b) Podsticanje privatnih investicija u inostranstvu putem garancija ili učestvovanja u zajmovima i drugim vrstama privatnih investicija, a kad privatni kapital nije dostupan pod pristupačnim uslovima da nadomesti privatne investicije stavljajući na raspolaganje, pod povoljnim uslovima i za proizvodne svrhe, finansijska sredstva iz sopstvenog kapitala ili dobijena svojim posredovanjem ili iz drugih izvora;
- c) Da pomaže na duži rok izbalansirano razvijanje međunarodne trgovine i održavanje ravnoteže u bilansima plaćanja podsticanjem međunarodnih investicija u cilju razvoja proizvodnih kapaciteta članica, doprinoseći na taj način porastu produktivnosti, životnog standarda i poboljšanju uslova rada na njihovim teritorijama;
- d) Da dovede u sklad zajmove koje daje, ili za koje garantuje, sa međunarodnim zajmovima iz drugih izvora, tako da se korisniji i urgentniji projekti, bez obzira da li su veliki ili mali, uzmu prvi u radnu proceduru;
- e) Da vodi svoje poslove imajući u vidu dejstvo međunarodnih investicija na privredne prilike na teritorijama članica i da u godinama posle rata doprinese što lakšem prelasku sa ratne na mirnodopsku privredu.

Poredeći navedene ciljeve Međunarodne banke za obnovu i razvoj sa ciljevima MMF-a, može se zapaziti da su funkcije obe ustanove u visokom stepenu komplementarne. MMF je koncipiran prvenstveno kao instrument za regulaciju međunarodnih plaćanja a ne kao mehanizam za dugoročno međunarodno finansiranje. S druge strane, ciljevi IBRD-a jasno ukazuju da je zadatak i funkcija ove institucije dugoročno međunarodno kreditiranje država-članica.

Izvorni cilj IBRD je takođe promjenjen tokom vremena. Danas je cilj IBRD finansiranje razvoja **manje razvijenih zemalja i smanjenje siromaštva u svetu**. Ovaj cilj IBRD ostvaruje odobravanjem zajmova odnosno kreditiranjem projekata koji su značajni za nacionalnu privredu, a za koje privatni kapital nije zainteresovan, pošto su vrednost i rizik ulaganja veliki (to su na primer objekti infrastrukture). Krediti su namenjeni zemljama u razvoju **na srednjem nivou dohotka**, mada se u izuzetnim okolnostima krediti odobravaju i siromašnijim i naprednijim zemljama u razvoju.

Danas IBRD ima 188 država-članica i predstavništva u više od 80 zemalja sveta, a članstvo u Banci uslovljeno članstvom u Fondu.

Organi Međunarodne banke za obnovu i razvoj

Organi IBRD su:

1. Skupština guvernera
2. Izvršni odbor (ili Izvršni direktori)
3. Predsednik i
4. Administrativni organ

Skupština guvernera je formalno najviši organ Banke, sastoji se od po jednog guvernera i jednog zamenika koje svaka država-članica imenuje na način koji sama odredi (to su obično ministri finansija). Ukoliko je država članica IBRD u isto vreme članica IFC ili IDA, tada imenovani guverner i njegov zamenik obavljaju iste dužnosti i u navedenim institucijama. Guverner Srbije u Skupštini guvernera je Dušan Vujović, aktuelni ministar finansija, a njegov zamenik je Rasim Ljajić (njihov mandat se odnosi na IBRD, IFC i IDA). Guverner i zamenik mogu svoju dužnost vršiti 5 godina, a po isteku mandata mogu biti ponovo imenovani. Sastaju se jednom godišnje na godišnjim sastancima Skupštine guvernera Svetske banke i MMF-a.

Deo svojih ovlašćenja Skupština je prenela na Izvršni odbor, a u svojoj nadležnosti je zadržala sledeća ovlašćenja: prijem i suspenziju članova, povećanje ili smanjivanje kapitala, raspodela neto prihoda, odlučivanje o žalbama, zaključivanje aranžmana s drugim međunarodnim organizacijama, određivanje broja izvršnih direktora i usvajanje izmena Statuta.

Izvršni odbor odgovara za vođenje opštih poslova Banke, a čini ga 25 izvršnih direktora koji imenuju po jednog zamenika. U odsustvu izvršnog direktora, zamenik ima puna ovlašćenja da deluje u njegovo ime. Pet najvećih zemalja-članica (SAD, Japan, Nemačka, Francuska i Velika Britanija) imenuju po jednog izvršnog direktora, Kina, Rusija i Saudijska Arabija takođe biraju svoje izvršne direktore, dok ostale zemlje članice delegatski predstavljaju 17 izabраниh izvršnih direktora (slično kao u MMF-u). Obično se sastaju najmanje dva puta nedeljno da bi nadgledali poslovanje Banke, odobravalu kredite i garancije, nove politike, strategije pomoći, zaduživanje zemalja i njihove finansijske odluke.

Predsednika, koji ne može biti ni guverner ni član Izvršnog odbora, bira Izvršni odbor. On je najviši službenik administrativnog organa i ujedno predsedavajući Izvršnog odbora (s tim što ne može imati pravo glasa izuzev odlučujućeg glasa u slučaju jednake podele glasova). Može učestvovati na zasedanjima Skupštine guvernera (bez prava glasa).

Administrativni organ Banke, za razliku od Skupštine guvernera i Izvršnog odbora, nema zakonodavna obeležja, odnosno ne može donositi obavezujuće odluke za članice. Njegov prvenstveni zadatak je sprovođenje politike i odluka koje su doneli viši organi.

Kapital Međunarodne banke za obnovu i razvoj

Međunarodna banka za obnovu i razvoj je organizovana kao akcionarsko društvo, a države-članice uplatom kvote postaju suvlasnici Banke. Svaka zemlja prilikom pristupanja Banci utvrđuje iznos tzv. **upisanog kapitala** koji se naziva **kvota**. IBRD odobrava kredite članicama na osnovu visine upisanog odnosno uplaćenog kapitala. Upisani kapital predstavlja ukupnu finansijsku obavezu zemlje prema Banci i treba realno da odražava njenu međunarodnu ekonomsku poziciju (slično kvoti u MMF-u). Jedan deo upisanog kapitala zemlja-članica uplaćuje u konvertibilnim valutama koje banka može operativno da koristi (10% kvote), a drugi deo upisanog kapitala (90%) služi kao garancija za obaveze Banke po njenim finansijskim transakcijama (zaduživanje Banke ili davanje garancija). Ovaj deo kapitala je veoma značajan za Bančine finansijske operacije s obzirom da je gornja granica kreditnog potencijala Banke određena upravo visinom upisanog kapitala.

Najznačajniji izvor sredstava za odobravanje kredita nisu kvote, već **kredit** koje Banka uzima na međunarodnom finansijskom tržištu. Kamatna stopa koju IBRD plaća na uzete kredite je niska jer uživa visok kreditni rejting (najbolji – AAA).

Iako svaka zemlja učlanjenjem stiče 250 osnovnih glasova, u suštini učešće u odlučivanju (glasačka snaga) zavisi od visine uplaćenog kapitala odnosno kvote. Najveću kvotu i vlasništvo u IBRD imaju SAD (učestvuje u formiranju kapitala Banke sa 1/5). Kao i u MMF-u, za najveći broj odluka je potrebna većina od 85% ukupnih glasova, pa SAD presudno utiču na odlučivanje i politiku Banke. Pored SAD, najveći udeo u kapitalu imaju Japan, Velika Britanija, Francuska i Nemačka.

Kredit i zajmovi IBRD

Banka po pravilu odobrava zajmove za određene projekte koji moraju biti ekonomski i tehnički postavljeni tako da ulivaju opravdanost finansijskog angažovanja (ulaganja) i da su od prioritarnog značaja za privredni razvoj zemlje članice. Banka nastoji da od zajmoprimca (ili garanta) obezbedi razumnu sigurnost da će zajam biti uredno otplaćivan (i vraćen) i da servisiranje duga neće nametnuti nepodnošljiv teret za privredu zemlje zajmotražioca.

Poslovanje Banke je od početka postavljeno na komercijalnim principima, što znači da zajam koji ona daje članicama ima svoju cenu (kamat), rok vraćanja i mehanizme garancije vraćanja zajma. Kamatna stopa koju Banka naplaćuje dužniku je znači viša od kamatne stope po kojoj se ona zadužuje (dodaje se marža od 0,75 procentnih poena i plaća se provizija od 1%), ali ipak je to i dalje povoljna kamatna stopa za zaduživanje. Zemlje dužnici bi mogle da se zaduže na međunarodnom finansijskom tržištu samo po višoj kamatnoj stopi od one koju im IBRD naplaćuje. Iz razlike između pasivne i aktivne kamatne stopame (stope pod kojima uzajmljuje i pozajmljuje sredstva) Banka pokriva troškove svog poslovanja. Banka odobrava srednjoročne i dugoročne kredite, rok otplate je najčešće od 15 do 20 godina, a početak (*grace period*) 3 do 5 godina. IBRD odobrava kredite vladama država-članica

ili preduzećima i bankama uz državnu garanciju (ukoliko preduzeće ili banka nije u stanju da otplati kredit, država preuzima ovu obavezu).

IBRD uglavnom odobrava dve vrste zajma:

- **Investicioni krediti** – za finansiranje konkretnih projekata od kojih će imati koristi celokupna privreda članice koja uzajmljuje. Oblasti koje se najčešće finansiraju su:
 - izgradnja infrastrukture (putevi, vodovod, objekti energetike i sl)
 - obrazovanje, zdravstvo, razvoj poljoprivrede i ruralnih sredina, uređenje gradova
 - razvoj institucija (javne administracije, borba protiv korupcije i sl)
- **Razvojni krediti** – nisu namenjeni konkretnim projektima, već opštem razvoju zemlje dužnika (ranije su se zvali zajmovi za strukturno prilagođavanje). Ova vrsta zajma treba da pomogne državi da promeni strukturu svoje privrede kako bi na srednji rok mogla da uspostavi ravnotežu platnog bilansa.

Kritike Međunarodne banke za obnovu i razvoj

Neke od kritika Banke, podudaraju se sa kritikama upućenim Fondu:

- Zagovaranje preterane liberalizacije nedovoljno razvijenih privreda;
- Prekomerni uticaj Zapada, naročito SAD na strateško i operativno funkcionisanje Banke;
- Preterana zaštita interesa zajmodavaca iz razvijenih zemalja

Pored ovoga, Banka je kritikovana i zato što u programima finansiranja insistira na zapadnjačkim vrednostima i civilizacijskim tekovinama, zanemarujući lokalne i tradicionalne karakteristike dužnika. Kritičari tvrde da IBRD ugrožava nacionalni suverenitet zemalja time što zahteva uvođenje zakonodavstva i izgradnju društvenog sistema skrojenog po meri razvijenih zemalja.

Nakon implementacije nekoliko projekata koje je finansirala Banka, narušena je životna sredina i pogoršan je kvalitet života velikog broja ljudi, pa je IBRD kritikovana za neadekvatnu analizu ekoloških posledica odabranih programa.

Banka pravda svoj način rada činjenicom da, kao svaka banka i ona odgovara svojim akcionarima (državama-članicama) i da zato mora da bude stroga pri odobravanju kredita. Uslovi finansiranja su izuzetno povoljni (rok dospeća i kamatna stopa) i trebalo bi da zemljama omoguće privredni rast i razvoj. Zajmotražiocima koji se obraćaju Banci za kredite ne bi mogli da pronađu zajmodavce koji bi ponudili povoljnije uslove zaduživanja.

Međunarodno udruženje za razvoj IDA

Do stvaranja Međunarodnog udruženja za razvoj došlo je zbog nedovoljnosti sredstava u međunarodnim i nacionalnim organizacijama i ustanovama namenjenih finansiranju privredne izgradnje nerazvijenih područja sveta, ali i zbog toga što su uslovi pod kojima je IBRD davala zajmove bili komercijalni i kao takvi veoma skupi i teški za slabo razvijene zemlje. Za nerazvijene zemlje je bio nepovoljan i metod veoma selektivnog odabiranja projekata koji će biti finansirani tim sredstvima, sa gledišta rentabilnosti, odnosno neposredne otplativosti samih projekata.

Dakle, da bi se omogućio priliv kapitala i u zemlje sa niskim dohotkom, 1960. godine je osnovano Međunarodno udruženje za razvoj (International Development Association, IDA), kao afilijacija IBRD, koja se bavi kreditiranjem najsiromašnijih zemalja sveta pod koncesionalnim (povlašćenim) uslovima. Članstvo u Udruženju vezano je za članstvo u IBRD – da bi zemlja postala članica IDA, mora prethodno biti članica Banke. Udruženje čine dve grupe zemalja-članica: grupa razvijenih i grupa nerazvijenih, pri čemu su razvijene zemlje davaoci a nerazvijene korisnici sredstava. Pojedine projekte Udruženje finansira samo, a neke u zajednici s drugim (pre svega sa IBRD).

Prema Statutu IDA, u definiciji ciljeva ističe se da Udruženje finansira važne razvojne programe, pod uslovima mnogo elastičnijim, koji mnogo manje opterećuju platni bilans, nego oni po konvencionalnim zajmovima i da njegov rad znači dopunu aktivnosti IBRD. Ova ustanova ima praktično iste zadatke kao IBRD, s tom razlikom što su zajmovi koje Udruženje daje znatno povoljniji po uslovima (kamatna stopa niža, period otplate duži – takozvani “meki krediti”) od onih koje daje Banka.

Udruženje ima posebnu pravnu ličnost, svoja posebna sredstva, ali je blisko afilirano Međunarodnoj banci za obnovu i razvoj. Isti guverneri, izvršni direktori i zamenici predstavljaju zemlje koje su članice i Banke i Udruženja, predsednik Banke je *ex officio* predsednik Udruženja, službenici Banke su u isto vreme i službenici Udruženja. Smatra se da se zajedničkim upravljanjem ne samo smanjuju troškovi, već se postiže lakše i efikasnije usklađivanje politike i procedura u obe organizacije.

IDA treba da omogući finansiranje neprofitnih projekata, od kojih će koristi imati najširi slojevi stanovništva nerazvijenih zemalja. Krediti IDA treba da omoguće privredni rast, smanjenje siromaštva i ublažavanje nejednakosti, poboljšanje osnovnih uslova za život ljudi.

Neke od oblasti koje finansira IDA su:

- Obrazovanje
- Zdravstvo
- Zaštita prirodne sredine
- Osnovni infrastrukturni objekti
- Državne institucije

Finansiranje zemlje posredstvom Udruženja je uglavnom na dva načina:

1. IDA odobrava beskamratne kredite (država koja se zadužuje vraća samo iznos uzajmljenih sredstava, bez ikakvog ukamaćenja); jedini trošak za dužnika je provizija i trošak obrade kredita koji u zbiru iznose oko 1% odobrenog kredita
2. IDA daje donacije ili poklone (grant), pri čemu država nije u obavezi da vraća sredstva koja je dobila (u pitanju je bespovratna pomoć)

Udruženje odobrava kredite na period od 35 do 40 godina, sa *grace periodom* od 10 godina. Za države koje oskudevaju u kapitalu, ovi krediti su veoma atraktivni. Da ne bi došlo do neizdrživog pritiska na ograničene fondove Udruženja, definisani su kriterijumi za dobijanje kredita. Da bi se zemlja kvalifikovala za kredite IDA ona mora biti okarakterisana kao siromašna, odnosno zemlja može da koristi kredite Udruženja ako zadovoljava IDA status – domaći bruto proizvod po glavi stanovnika manji od 1.000 USD.

Zbog karaktera kredita koje odobrava, IDA ne prikuplja sredstva na finansijskom tržištu. Sredstva za kreditiranje obezbeđuju zemlje-članice (države-osnivači su uplaćivale osnivački kapital i postale akcionari IDA, takođe i države koje su se kasnije uključile u Udruženje) kao i posebni donatori (pojedine bogate zemlje). IDA je započela rad zahvaljujući osnivačkim kvotama, a danas su donacije 40 najbogatijih zemalja sveta najvažniji izvor sredstava za funkcionisanje Udruženja. Ove zemlje Udruženju za razvoj svake tri godine odobravaju nova finansijska sredstva (poklone).

Međunarodna finansijska korporacija IFC

Međunarodna finansijska korporacija je nastala kao izraz težnje zasnovane na koncepciji da privatnom kapitalu pripada vodeća uloga u oblasti međunarodnog finansiranja privrednog razvoja i da privatno preduzeće treba da nosi privrednu aktivnost uopšte, jer jedino investicije u privatni sektor mogu obezbediti efikasnu upotrebu sredstava i ekonomski napredak. Do stvaranja IFC dolazi s ciljem da se stvori mehanizam koji neće, kao što je to slučaj kod IBRD, davanje zajmova privatnim zajmotražiocima uslovljavati državnim garancijama

Odlučeno da se posebnom afilijacijom IBRD pomogne razvoj privatnog sektora – 1956. godine osnovana je Međunarodna finansijska korporacija (IFC) koja će se baviti specijalno finansiranjem privatnih preduzeća. Zamišljena je kao institucija koja treba da dopunjuje delatnost Banke i zato joj je dat status sa karakteristikama Bančine afilijacije. Po svojoj suštini, Korporacija je u stvari jedna poslovna banka, koja ima specifična svojstva jer je, kao i MMF i IBRD postavljena u sistemu Ujedinjenih nacija. Pored ovoga, njena specifičnost je i relativno skroman iznos

početnog kapitala. Članstvo u Korporaciji vezano je za članstvo u Banci – da bi zemlja postala članica IFC, mora prethodno biti članica IBRD.

Cilj Korporacije je, prema definiciji u Statutu, da „pomaže ekonomski razvoj kroz ohrabrivanje napretka proizvodnih privatnih preduzeća u zemljama-članicama, posebno u manje razvijenim oblastima“. Ovaj cilj IFC ostvaruje:

- Investiranjem u proizvodna privatna preduzeća u zajednici sa privatnim investitorima i bez državne garancije u pogledu otplate, u slučajevima gde nema raspoloživog privatnog kapitala, pod umerenim uslovima (drugim rečima, važi princip nekonkurisanja privatnom kapitalu);
- Nastojanjem da sakupi sve investicione mogućnosti, dovođenjem u vezu domaći i strani privatni kapital kao i iskusan menadžment;
- Nastojanjem da stimuliše i pomaže stvaranje uslova za vođenje i protok privatnog kapitala (domaćeg i stranog) u produktivne investicije zemalja-članica.

Iako je vezana za IBRD, Korporacija ima svoju posebnu pravnu ličnost, a njena sredstva i poslovanje su potpuno odvojeni od Bančinih sredstava i poslovanja. Izvršni odbor (i predsednik) Banke je u isto vreme i Izvršni odbor Korporacije, ali ona ima sopstveno rukovodstvo i službenike.

Mada je Korporaciji cilj privatno preduzeće, ona može da finansira i preduzeće u kojem ima i javnog kapitala, ako je ono po karakteru bitno privatno. Investira prvenstveno u industriju, a ne u komunalne delatnosti ili stambenu izgradnju. Korporacija ne radi sa jedinstvenom interesnom stopom, a iz dobiti koju postiže stvara rezerve i povećava sredstva za poslovanje. Rokovi njenih zajmova se kreću između 7 i 15 godina, s tim da otplata ne počinje odmah (da bi se preduzeću omogućilo da „stane na noge“).

Razvoj privatnog sektora bi znači trebalo da unapredi razvoj čitave privrede, a time bi se doprinelo ostvarivanju osnovnog cilja IBRD i njenih afilijacija – smanjenje siromaštva i poboljšanje životnog standarda ljudi.

Najznačajniji rezultati Korporacije do sada su:

- Pomoć razvoju finansijskih tržišta ZUR
- Podrška procesu tranzicije centralno-planskih privreda
- Ohrabrivanje privatnih investitora da se upuste u finansiranje infrastrukturnih projekata u zemljama u razvoju

IFC pomaže razvoj privatnog sektora na tri načina, odnosno kroz tri uloge koje ima:

1. Uloga **finansijera** – odobrava kredite za razvoj privatnog sektora u ZUR; kredite mogu uzimati državni organi za potrebe razvoja privatnog sektora ali i preduzeća neposredno bez državne garancije; IFC finansira preduzeća i kupovinom dela njihovog vlasništva tj. akcijskim kapitalom

- (postaje suvlasnik), ali nikada ne kupuje većinski paket i ne učestvuje u odlučivanju
2. Uloga **posrednika** (katalizatora) - pomaže privatnim preduzećima u ZUR da prikupe kapital na međunarodnom finansijskom tržištu. Ovu ulogu ostvaruje tako što povezuje zainteresovane ulagače iz razvijenih zemalja sa privatnim preduzećima iz ZUR kojima je potreban kapital
 3. Uloga **savetnika** – pruža tehničku i savetodavnu pomoć preduzećima i vladama u ZUR

Multilateralna agencija za garantovanje investicija MIGA

Uporedo sa jačanjem stranih direktnih investicija (SDI) u međunarodnim finansijskim tokovima, sazreva svest o njihovom značaju za razvoj manje razvijenih zemalja. Ipak, privatni investitori često oklevaju da ulažu kapital u nedovoljno poznate i pouzdane ZUR. Zabrinutost investitora je najčešće prouzrokovana neizvesnostima koje nemaju veze sa ekonomskim rizicima investicije.

Zbog ove situacije je u Svetskoj banci doneta odluka da se priliv SDI u zemlje u razvoju podrži posebnom afilijacijom, pa je u tu svrhu osnovana Multilateralna agencija za davanje garancija – MIGA (1988.)

Svoj zadatak, MIGA obavlja pre svega **pružanjem garancija za nekomercijalne rizike** (uglavnom političke) – ako strana investicija u ZUR bude ugrožena nekim faktorom koji nema veze sa redovnim poslovnim aktivnostima (ti faktori mogu biti npr. rat, požari, poplave, nemiri, štrajkovi, raskid ugovora, eksproprijacija imovine, ograničenje transfera profita i kapitala), tada MIGA nadoknađuje gubitak investitora.

Pored toga što osigurava investitore od nekomercijalnih rizika, MIGA i na druge načine promoviše SDI:

- Pruža tehničku pomoć zemljama u razvoju, domaćinima investicija, kako bi one unapredile kapacitete za promociju svojih privreda i privlačenje SDI; MIGA finansira razvoj institucija i kadrova koji će se baviti poslovima unapređenja investicionog ambijenta;
- Posreduje u rešavanju sporova koji nastanu između investitora i zemlje domaćina u cilju pronalaženja rešenja i realizacije započete investicije za koju je garantovala;
- Veliku pažnju posvećuje informisanju investitora o mogućnostima za investiranje u zemlje u razvoju.

Međunarodni centar za rešavanje investicionih sporova ICSID

Međunarodni centar za rešavanje investicionih sporova (ICSID) funkcioniše kao afilijacija IBRD od 1966. godine.

Osnovni cilj njegovog rada je da olakša rešavanje sporova između stranog investitora i države domaćina.

Njegova osnovna uloga – posredovanje u investicionim sporovima partnera iz zemalja-članica Centra – trebalo bi da poveća tokove stranih direktnih investicija pošto ugovorne strane mogu da računaju na zaštitu u slučaju povrede ugovora.

Nadležnosti Centra su vremenom proširene, tako da ICSID danas posreduje u rešavanju sporova i kad jedna od ugovornih strana ne potiče iz zemlje-članice, pa čak i kad predmet spora nije povreda investicionog ugovora.

Pored ovoga, ICSID se angažuje i u organizaciji i nadzoru međunarodnih trgovinskih arbitraža. Danas se često u bilateralne investicione ugovore, pa čak i u regionalne integracione sporazume, unosi klauzula da će u slučaju spora ICSID biti institucija nadležna za arbitriranje. Centar pokreće postupak pomirenja na zahtev jedne ili više ugovornih strana.